

350.19, ~~VIII. 19. 42~~, 42

8 br.

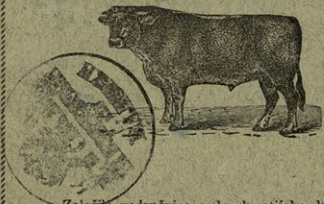
Nauk

slovenskim gospodarjem,
kako je zboljšati rejo goveje živine.

Spisal

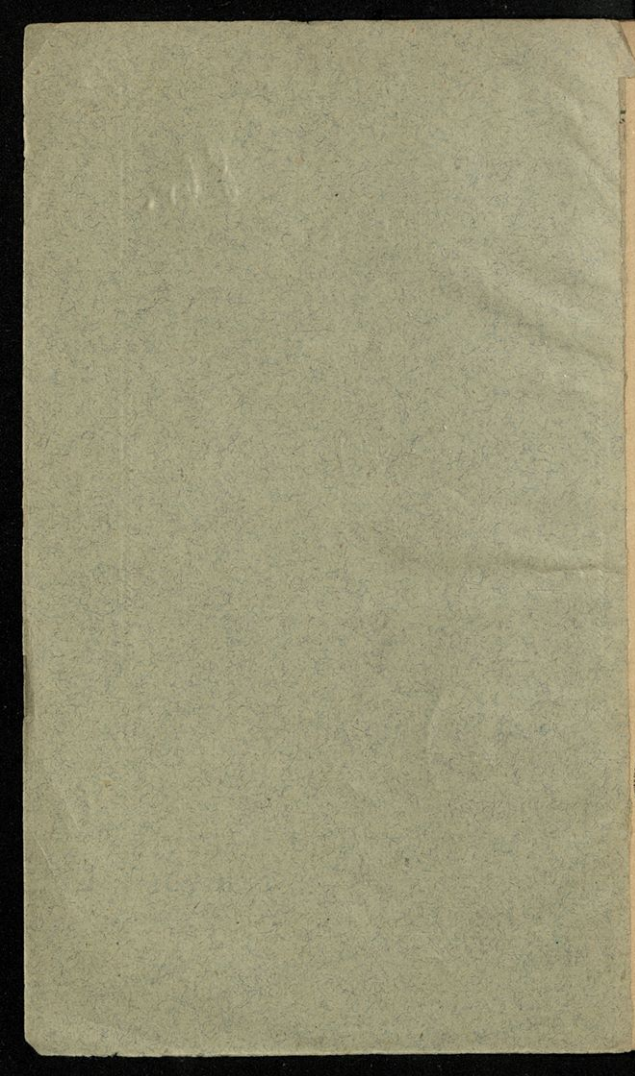
Viljem Rohrman,

pristav deželne kmetijske šole na Grmu.

Založila podružnica c. kr. kmetijske družbe
v Novem Mestu 1894.

Tiskal J. Krajec.

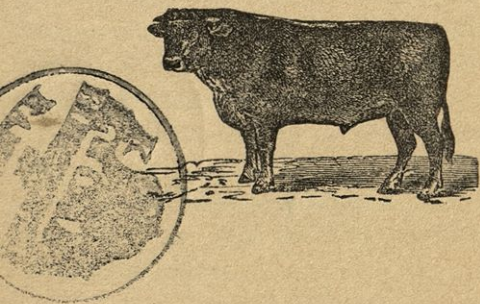

Nauk

slovenskim gospodarjem,
kako je zboljšati rejo goveje živine.

~~~~~  
Spisal

**Viljem Rohrman,**  
pristav deželne kmetijske šole na Grmu.



Založila podružnica c. kr. kmetijske družbe v Novem Mestu

~~~~~  
Tiskal J. Krajec 1894.

030014335

Predgovor.

Pričujoči nauk, kako je zboljšati rejo goveje živine, namenil sem našim gospodarjem in gospodinjam po deželi. Največ povoda, da sem sestavil ta nauk, dala mi je nova postava o povzdigi reje goveje živine, ki se je začela sedaj izvrševati. Ta postava je bila za nas zelo potrebna, če tudi mnogi gospodarji še tega ne izprevidijo. Naša živina se je doslej iz mnogih ozirov slabo redila, zlasti tudi zaradi nezadostnega števila dobrih bikov. Da se odpravijo taki nedostatki, za to smo dobili novo postavo. Treba je le, da se sedaj prav in dobro izvršuje.

Ker sem prepričan, da se s podukom lahko veliko pripomore k boljšemu izvrševanju takih postav, kakor tudi, da se dadó sploh le s primernim podukom odpraviti različne napake pri reji goveje živine, zato pošiljam ta kratek nauk med slovenske živinorejce z željo, da bi se vsi od kraja in kolikor mogoče po njem ravnali. Potem bomo vedeli ceniti vrednost in važnost nove postave, in bližnja prihodnost nas bode učila, za koliko se dajo dohodki povečati z boljšo rejo goveje živine.

Na Grmu, meseca januarja 1894.

Viljem Rohrman.

Kazalo.

	Stran.
Predgovor	III
Kako zamoremo izboljšati rejo goveje živine?	1

I. Reja bikov.

1. Zakaj so dobri biki tako važni za zboljšanje govedi?	3
2. Ali redimo pri nas zadosti bikov?	4
3. Kakšen bik je dober za pleme?	5
4. Kakšno krmo je dajati biku?	9
5. Kako je oskrbovati bika?	12
6. Kako je ravnati z bikom?	15
7. Kako je rabiti bika za pleme?	17

II. Reja krav.

1. Kakšne krave je rediti za pleme?	20
2. Kedaj in kako je rabiti krave za pleme?	23
3. Kako je ravnati z brejo kravo?	25
4. Kako je ravnati s kravo pred porodom in ob porodu?	28
5. Kako je ravnati s kravo po porodu?	30

III. Reja telet.

1. Kaj je početi z novorojenim teletom?	32
2. Kako je sesno tele dalje izrežati?	34
3. Katero tele je za rejo?	36
4. Kedaj je odstavlјati za rejo namenjena teleta?	36
5. Kako je odstavlјati teleta?	37
6. Kako je rediti odstavlјena teleta? , , , , ,	41

IV. Reja mlade govedl.

1. Kako je rediti telice?	43
2. Kako je rediti junce?	44
-

Skrbimo za zdrave hleve!	45
------------------------------------	----

Dostavek.

Najvažnejša določila nove postave o povzdigi reje
goveje živine na Kranjskem z dné 11. av-
gusta 1890.	48
Najvažnejše naredbe za izvršitev nove postave o
povzdigi reje goveje živine na Kranjskem
z dné 2. maja 1891.	50
-

Kako zamoremo izboljšati rejo goveje živine?

Reja goveje živine nam obeta v sedanjih časih še največ dohodka. Zaradi tega se kaže z rejo goveje živine bolj pečati, če si hočemo zboljšati svoje stanje. Že sedaj prinaša goved lepe dohodke. A še dosti lepše dohodke bi nam lahko dajala, če bi bila naša goved boljši in lepši, ali z drugimi besedami rečeno, če bi našo goved boljše redili.

Če bi imeli pri nas lepšo govejo živino, postala bi živinska kupčija po naših krajih dosti bolj živahna, in živina bi imela dosti lepšo ceno. Lepa živina ima zmiraj dobro ceno, ker jo kupci radi iščejo, če jo je tudi dražje plačati. Od dobro rejene govedi bi imeli pa tudi doma več užitka in koristi, kakor je imamo sedaj.

Reja goveje živine je pri nas še v marsičem pomanjkljiva.

Prvi pogoj za uspešno rejo živine je z a d o s t n a m n o ž i n a k r m e. Te pa po naših krajih navadno primanjkuje. Ne zadostno krmljenje goveje živine je največ krivo, da je naša goved še tako slaba, in da nam tako malo koristi. Resnica

je, da si z najboljšim plemenom ne moremo nič pomagati, če pridelujemo premalo krme. Žlahtna plemena oslabé dosti hitreje pri nezadostni krmi, ker niso stradanju tako vajena, kakor naša domača goved. Če vpeljujemo tedaj dobra plemena iz drugih krajev, da bi zboljšali z njimi domačo goved, potem moramo skrbeti, da jim bomo dajali boljše krmo in več krme, ker so živali žlahtnih plemen navadno težje, kakor je naša domača živina.

Da imajo n. pr. po planinskih krajih in po nižavah severne Nemčije tako lepo živino, to je pripisati največ obili in dobri krmi, katero pridelujejo tamkajšni gospodarji. Če bi imeli pri nas na Dolenjskem toliko krme, gotovo bi bila tudi naša živina dosti boljša, kakor je sedaj.

Ker je treba za uspešno rejo živine pred vsem zadosti krme, treba bode zanaprej naše kmetije tako preurediti, da bomo pridelovali več krme. Po naših njivah bo treba sejati več detelje in drugih krmskih rastlin, travnike bomo morali pa bolje obdelovati in bolje gnojiti, kakor smo bili doslej vajeni.

Drugi pogoj za uspešno rejo je pa lepa plemenska živina. Ta je za zboljšanje reje ravno tako neobhodno potrebna kakor zadostna množina krme. Dokler ne bomo skrbeli za dobro plemensko goved, t. j. dokler nam bode vsejedno, ali redimo dobro ali slabo goved za pleme, in dokler ne bomo sploh boljše redili goveje živine, tako dolgo niti misliti

ni, da bi se goveja živina zboljšala. Pri nas se godé še velike napake, posebno pri reji bikov, pa tudi pri reji krav, telet in mlade govedi. Skrajni čas je tedaj, da tudi v tem oziru napredujemo in skušamo doseči lepše vspehe pri reji, kakor smo jih imeli dosedaj.

I. Reja bikov.

1. Zakaj so dobri biki tako važni za zboljšanje govedi?

Biki so potrebni, da zaplodijo teleta. S tem nam biki koristijo. Ker podedujejo teleta po biku dobre kakor tudi slabe lastnosti, je lahko razumeti, kako zelo si lahko škodujemo, če imamo slabega bika. Če je bik slab, in če vrhu tega bika še slabo redimo, potem se ni čuditi, da ni vsa živina dosti prida, katero je zaplodil.

Nasprotno pa zamoremo z dobrim bikom še najhitreje zboljšati živino, ker prenese svoje dobre lastnosti vsako leto na veliko število živine. Bik zaplodi na leto 80 do 100 telet. Zaradi tega tudi pravijo Nemci, da je bik polovica črede.

Bik je toliko več vreden za pleme, čim bolj je rodoviten in čim težja in lepša teleta zarodi.

Pri nas se še dosti premalo ceni vrednost bika za uspešno rejo goveje živine. Našim go-

spodarjem je največ na tem ležeče, da se krave sploh vbreje, naj si bo že s tem ali onim bikom. Kakšen bode zarod, zato se malo brigajo. Posledica tega pa je med drugimi tudi ta, da se naši gospodarji premalo ukvarjajo z rejo bikov in da sploh premalo skrbé za dobre bike.

Če le malo pomislimo veliko važnost dobrega bika za vspešno rejo goveje živine, potem mora pač vsak količkaj zaveden živinorejec skrbeti po svojih močeh, da se v njegovem kraju redi dosti dobrih bikov. Z njimi je mogoče še najhitreje in najlaglje zboljšati živino.

Dober bik je toliko vreden za zboljšanje živine, da ni nikdar preplačan. Slabe bike pa odpravimo čim prej mogoče.

2. Ali redimo pri nas zadosti bikov?

Da imamo od naše govedi še tako malo užitka in skupička, to je pripisati tudi p o m a n j - kanju bikov. Za rejo potrebnih bikov smo se doslej dosti premalo brigali. Dosedaj je bila reja bikov prepuščena vsakemu posameznemu živinorejcu. Če je bilo v občini dosti bikov, je bilo dobro, a če jih ni bilo, pa tudi. Kaj pa je sledilo iz tega? — Po krajih, kjer je manjkalo bikov, kjer se tedaj ni hotelo zadostno število gospodarjev ukvarjati z rejo bikov, tam nahajamo dandanes najslabšo živino. In to je prav lahko umeti. Če je premalo bikov, rabiti jih moramo prepogostoma. Od tod pa prihaja, da nam po

eni strani biki prehitro opešajo, in da zarodé sploh le slabotna teleta, po drugi strani nam pa ostaja veliko krav jalovih. To je škoda, katero vé najbolje ceniti prizadeti živinorejec.

Nasprotno pa nahajamo še najlepšo živino po krajih, kjer se je redilo za pleme že od nekdanj zadosti sposobnih bikov.

Vzroka, da redimo premalo bikov, iskati je deloma tudi v tem, ker se živinorejci neradi ukvarjajo z bikom, če tudi pripoznajo in uvidijo, kako potreben je za vspešno rejo.

Z novo postavo o povzdigi reje goveje živine se bode ta nedostatek odpravil, ker mora zanaprej vsaka občina zá-se skrbeti, da se bode redilo zadostno število bikov. Če skrbijo drugod občine za bike, naj pa še pri nas po svojih močeh pripomorejo, da se popolni število bikov, kjer jih primanjkuje. Želeti je le, da bi možje, ki sedé v občinskih odborih, uvideli dober namen nove postave, in da bi vsak po svoje pripomogel, da se postava tudi prav izvršuje.

3. Kakšen bik je dober za pleme?

Če hočemo s pomočjo bikov izboljšati živino, rediti je le take bike, ki so v vsakem oziru sposobni za pleme.

Za pleme sposoben bik mora biti popolnoma zdrav, dobrega rodu, krepak in lepo ustvarjen.

Pred vsem je gledati na to, da je bik popolnoma zdrav. Že nekoliko prej smo slišali, da se slabe lastnosti in napake podedujejo. Če redimo tedaj slabotnega ali morda celo bolehnega bika, ne moremo imeti zdravih telet. Bik mora biti brez vseh telesnih napak, zlasti še takih, ki prehajajo za gotovo na zarod. Le zdrave živali se lahko redé, ker so ješče in ker použito krmo tudi dobro prebavljajo. Take živali so dobre za užitek in le take živali nam zaplodijo zdrave in dobre potomce.

Najboljši porok, da bode bik dober za pleme, so njegovi roditelji. Kedar tedaj odbiramo bika za pleme, gledati moramo še največ na to, da je dobrega rodu, t. j. da izvira od roditeljev, ki so prav dobri za užitek in popolnoma zdravi. Na to opozarjamo še posebno naše gospodarje, ker se le prerado zgodi, da gledamo le na bikovo vnanjost, premalo pa na to, kakega rodu da je.

Kedar izbiraš bika za pleme, presoditi moraš njegovo vrednost vselej tudi po njegovi vnanjosti t. j. po telesni obliki ali postavi. Dober bik za pleme mora biti krepak in pravilno zrasten, ali kakor se po navadi izrazimo, lepo ustvarjen.

Prsi mu morajo biti globoke in široke; to je glavno znamenje, da je bik zdrav, močan in dobrih lastnosti za užitek. Života naj je dolgega in okroglega ali povitega. Hrbet mora biti raven,

križ pa širok in raven, ne podrt ali zožen proti repu. Noge morajo biti ravne in močne.

Ker je bika natanjčno presoditi, gledati je tudi na vse druge dele života. Glava naj je primerno kratka in možata. Čelo naj je široko in ravno. Rogovi so lepi, če so ravni, kratki in vodoravno izrasteni. Oči naj so žive in velike ter naj razodevajo moč in iskrost. Ušesa naj so široka in tenka, ter naj ležé vodoravno. Viseča ali nazaj obrnena ušesa kazijo glavo. Gobec mora biti širok in dobro razvit. Vrat ne sme biti predolg, niti prekratek. Sicer naj je pa močno razvit s širokim, toda ne pre-tolstim grebenom. Viher ali kom naj je širok in okroglast. Pleče mora biti polno krepkega mišičja, ravno tako stegno in krača. Koža ne sme biti trda in napeta, temveč mehka in tako raztezna, da se lahko gubanči. Dlaka naj je tudi mehka, kratka in svetla. Parklji morajo biti gladki, trdni in okrogliji. Zgornji del repa naj je mesnat in debel, spodnji del droban in porasten z dolgim čopom goste dlake. Posebno je gledati tudi na to, da so spolovila (zlasti mošnja) dobro razvita. Sicer naj je bik krotke nrave, ne pa divje.

Slabotne bike poznamo na tem, da imajo ozke prsi, dolg vrat brez grebena, slabe noge, kravjo glavo, ozko in dolgo čelo, tanke in dolge roge itd.

Dolga in debela glava z dolgimi in debelimi rogovi je tudi napačna. Navadno so taki biki

težkega in vampastega života, debelega vratu in zijalastih oči. S takimi biki ne bo mogoče zboljšati živine.

Lepo ustvarjen bik je drag, a če je dober, ni nikdar preplačan.

Če je le mogoče, ne smemo rabiti bika za plemenitev bližnje sorodnih ali krvno sorodnih živalij. Medsebojna plemenitev sorodnih živalij je tem bolj škodljiva, čim dalje jo dopuščamo, in čim bolj sorodna sta si po krvi bik in krava. Če tudi se škodljivi nasledki takega ravnanja takoj ne pokažejo, vendar le nikdar ne izostanejo; prej ali slej dobimo potomce, ki ostanejo radi nerodovitni ali jalovi, ki so mehkužni in podvrženi vsem mogočim boleznim. Take živali so večidel slabotnega života in drobnih kostij. Če se krave vbreje, nam redno prezgodaj rodé. Teleta so pa po navadi pomanjkljivo razvita.

V tem pogledu si mnogokrat pokvarijo rejo tisti gospodarji, ki rabijo doma izrejene bike za oplemenitev svojih krav in telic, če tudi so te v najbližjem krvnem sorodstvu z bikom. Tako ravnanje je napačno. Dogaja se pa pogostoma, ker se gospodarji za take nasledke premalo zmenijo.

Gledé plemena rediti je v obče le take bike, ki so kraju primerni in najbolj pripravi za zboljšanje domače živine. Želeti je, da se sčasoma živina v posameznih krajih zjednači,

kajti nič ni slabšega, kakor če redimo v vsakem hlevu drugačno živino.

Če imamo v vsakem oziru dobrega bika, pridržati ga moramo dalj ko mogoče za pleme, kar se bo pa le tedaj lahko zgodilo, če bomo bika primerno redili in rabili.

Odslej naprej skrbeti hoče tudi nova postava, da se bodo redili in rabili za pleme le licencirani biki t. j. taki, katere je spoznala posebna komisija, da so sposobni za pleme.

4. Kakšno krmo je dajati biku?

Živini je treba prikladne krme, če zahtevamo od nje dober užitek. Krave nam koristijo največ z mlekom. Treba jim je tedaj krme, katera ugodno upliva na mlečnost t. j., katera ima dosti takih snovi ali tvarin v sebi, ki so v živalskem telesu potrebne, da se izdeluje mleko. Kravam tekne n. pr. sočna in sploh bolj vodena krma, ki je dosti bogata na beljakovinah in tolščah.

Biku je treba drugačnega živeža. Če damo biku tudi tako krmo, mora odebeleti in postati v malo letih tako težak, da ni več za rabo in ga je treba dati v mesnico. Takemu biku se zatolsté vsi organi in tudi spolovila. To si prav lahko razlagamo, če pomislimo, da ostanejo vse tiste snovi, katere nam dajejo krave v mleku, v bikovem telesu, ki se raradi tega čim dalje bolj redi in debeli.

Za primerno krmljenje bika se sploh naši gospodarji premalo brigajo. Večidel mu polagajo v jasli to, kar dobiva druga živina, ali pa še tega ne. Čestokrat mora bik požreti, kar ostaja drugi živini, tedaj izjedi in sploh najslabšo krmo, ki je pri rokah, ker se sploh še misli, da je za bika vse dobro, saj tako ne daje nobene posebne koristi. Zaradi tistih grošev, katere prislужи s skakanjem, ga ne kaže bolje rediti, tako se izgovarjajo naši živinorejci. Napačna krma je pogostoma vzrok, da postane prej dober bik nesposoben za pleme.

Sočna ali vodena in napenjajoča krma ni za bika. Napačno je tedaj tudi, če mu dajemo z otrobi ali s čim drugim namešano pijačo. Istotako ni prav, če dobiva bik zelo obimovito in premalo tečno krmo, s katero se le vamp nabaše n. pr. samo rezanico. Potem ni čuda, da je bik premalo krepak, da je len za skakanje, da se kraye ne vbreje, da so teleta slabotna itd. itd., saj se še sam bik s tako krmo težko preživi.

Biku pa tudi ne tekne krma, ki dela težko kri n. pr. sočivje, rž itd.

Celo nespametno pa ravnaajo taki gospodarji, ki pusté bika stradati. Kje pa če sèstradan bik jemati potrebno moč za vspešno oplemenitev? —

Gospodar, ki se peča z rejo bika, mora skrbeti, da dobiva bik zadosti krme, ne preveč, ne premalo, in take krme, ki mu daje potrebno moč za dobro oploditev.

Bika je treba tako rediti kakor konja, tedaj s suho krmo, s senom, suho deteljo, slamo in za priboljšek z ovsom. V poletnem času mu lahko dajemo kaj malega od zelene krme; zgolj take pa nikdar ne. Po zimi mu kaže pa dajati nekoliko korenstva n. pr. 2 do 4 *kg* pese ali še bolje korenja ali topinambure (papeževe repice). Otrobi in pivovarske tropine so prav dobra krma za molzno goved, za bika pa nikdar ne.

Posebno ugodno pospešuje rodilnost bika oves, katerega je pokladati na dan po 1 do 2 *kg*. Če bika močno rabimo, dajati mu je več ovs, sicer pa manj. Če ni drugače mogoče, pokladati je oves saj tiste dni, ko se bik spušča. Pokladati je le suh oves, katerega pa lahko zdrobimo ali zmečkamo, da se bolje prebavi.

Čim večji je bik, in čim bolj pogostoma ga spuščamo, tem več in bolj tečne krme mu je treba. Z ozirom na vse to pokladamo bikom 6—12 *kg* sena (suhe detelje), 1—3 *kg* slame, 1—2 *kg* ovs in 2—4 *kg* pese. V poletnem času dajati mu je zelene krme namesto pese.

Razun tega priyoščiti mu je vsak dan tudi okoli 30 *gr* soli, katero je natrositi v jasli. Sol vpliva posebno ugodno na prebavljanje kakor sploh na to, da se žival boljše počuti, in da je bolj pridna za skakanje.

Po vsakem krmljenji je bika napojiti s čisto, ne premrzlo vodo. Ker kaže rediti bika

le s suho krmo, je še posebno skrbeti, da se bik redno po trikrat na dan napije.

Z odmerjeno krmo je bika redno t. j. enakomerno rediti, ker le tedaj se bode bik dobro redil. Kedar je treba krmo premeniti, premeniti jo je počasi. Pokladati je nadalje biku le zdravo krmo, ne pa pokvarjene. Najpred mu kaže dati ovsa, da ga dobro oslini in bolje prebavi. Zatem mu je položiti rezanico sena in slame.

Če bomo bika tako redili, potem nam bo ostal lepega, povitega života in dalj časa sposoben za pleme. Potem se ne bo sila pritoževati, da je postal bik pretežak in prelen za skakanje.

Če bi kdo ugovarjal, da je taka reja predraga, bodi mu povedano, da je res dražja kakor dosedanja, da je pa še zmeraj po ceni z ozirom na to, da je tako rejen bik dosti bolj poraben in več vreden za pleme, kakor tudi z ozirom na to, da ga je moč še enkrat toliko časa rabiti za pleme; kajti če moramo vsake dve ali tri leta dobiti novega bika, ker je stari že pretežak in onemogel, potem znašajo stroški za rejo bika dosti več.

5. Kako je oskrbovati bika?

Bik se dobro redi, če je zdrav. Na zdravje pa vplivaš kaj ugodno s tem, da bika redno snažiš kakor n. pr. žrebca. Redno snaženje kože pripomore še največ k zdravju. Vsak dan je

treba biku kožo očistiti od prahu in sploh od vse nesnage, ki maši potne luknjice.

Bika je čediti s ščetjo (krtačo), ne pa s česalom. Česalo naj rabi za to, da očistimo ščet od prahu. V poletnem času je bika tudi umivati z vodo, ki pa ne sme biti premrzla. Umitega bika je varovati pred prepihom, da se ne prehladi. Večkrat mu je osnažiti tudi parklje.

Neobhodno potrebno je tudi, da dajemo biku dosti prilike, pregibati se na planem. Nič ni slabšega, kakor če je bik vedno v hlevu priklenjen. In kolikokrat se to pri nas zgodi, da ga že kot teleta privežemo k jaslīm, kjer mora potem vse svoje življenje prebiti v kakem temnem kotu hleva. Le kadar ga spuščamo, za tistih par trenutkov, pride ven na zrak, na svetlo, prej in pozneje pa nikdar ne. Nekateri gospodarji ga celo v hlevu spuščajo pri jaslīh, tako da uboga žival ne pride nikdar na plano. Vstajanje in poganje, to je vse gibanje teh živali. To ni prav! Bik, kateri tiči vedno v hlevu, mora postati renčav, dražljiv, len in pretežak, posebno še, če ga neprimerno redimo. Če se bik premalo giblje, zadobi tudi vsakovrstne napake na nogah in parkljih, tako da je čez par let neraben.

Gospodarji, ki se ukvarjajo z rejo bika, morajo skrbeti, da se bik vsaki dan izprehodi na planem. Telesno gibanje je neobhodno potrebno; ono pospešuje dihanje, krvni obtok,

prebavo in kožno hlapenje. Če hočemo tedaj ohraniti bika zdravega in dolgo časa za pleme sposobnega, skrbeti je, da se bik zadosti pregiblje.

Najbolj se priporoča, da privadimo bika že v mladosti na jarem, da ga tedaj vprezamo in rabimo po malem za delo. Bik nam prav lahko vozi n. pr. zeleno krmo, vodo, gnojnico itd. Pa tudi za lažja poljska dela ga lahko rabimo n. pr. za brananje itd. Uprezati ga kaže ali samega ali pa v družbi kake krave.

Posebno dobro je za bika, če ga gonimo z drugo živino vred na vodo in na pašo. Da so biki po planinskih deželah in po nižavah severne Nemčije po šest in sedem let porabni za pleme, to prihaja od tod, ker se po teh krajih biki skupno z drugo živino pasejo in pri tem vsak dan dovolj pregibajo. Pri taki reji ostanejo biki bolj zdravi in sploh dlje časa sposobni za pleme. Tam zastonj iščemo debelih in sploh pretežkih bikov z okornimi in drevenimi nogami, kakoršnih se pri nas dosti nahaja.

Če ni drugače mogoče, spuščati je bika za par ur v ograjene prostore, ali ga je pa tudi peljati za nekaj časa na izprehod.

Če je bik od mladih nog navajen na jarem in sploh na prosto gibanje, privadi se tudi veliko bolj človeku in ne bode nikdar tako divji, strašljiv in uporen, kakor če ga le za plemenitev venkaj spuščamo, prej in poznej pa ga imamo

v hlevu. Taki biki skušajo pri vsaki priliki uiti, in mnogo nesreč se je že zaradi tega zgodilo.

6. Kako je ravnati z bikom?

Z bikom moraš pametno in potrpežljivo ravnati. Bik je žival, s katero je precej težko ravnati, ker je muhast in dražljiv, posebno če ga malo rabimo. Razun tega je pa tudi silno močan in že zaradi tega nevaren. Posebno starejši biki postanejo radi hudobni.

Dolžnost je tedaj vsakega gospodarja, da bika v tem oziru sam ne pokvari. Z bikom je treba že od prve mladosti enakomerno in prijazno ravnati. S surovim ravnanjem mora postati bik hudoben in sčasoma tudi neukrotljiv.

Biku je mirno streči. Sicer naj se pa hlapec biku nasproti obnaša strogo in hladnokrvno, nikdar pa ne bojazljivo. Pred takim obnašanjem ima bik več strahu, kakor pred palico. S pretepanjem bika vedoma in siloma pokvariš. Strogo gledaj tudi na to, da bika nihče ne draži in mu ne nagaja.

Iz vseh teh vzrokov se priporoča, da streže biku pameten in starejši hlapec.

Če smo z bikom od prvega početka prav ravnali t. j. zmeraj enakomerno strogo — toda ne surovo — in če ga nismo v nobenem oziru razvadili, če smo ga naučili voziti in delati, potem je z njim lahko ravnati.

Da bode z bikom sploh lažje ravnati, se priporoča, da mu vtaknemo v nos tako imenovan nosni obroček (rinko). S pomočjo tacega obročka in vanj zataknjene vrvi ali palice (vodilne palice) spravimo bika, kamorkoli ga hočemo, in lahko ga ukrotimo, da je pohleven kakor ovca. Posebno prav nam pride tak obroček, da bika lažje vprezamo in sploh lažje vodimo.

Obroček*) je vtakniti biku, ko je leto star. Vtakniti ga je pa v hripelj, ki loči obe nosnici, in sicer pod nosnim hrustancem. Vtikanje obročka ne prizadeva posebnih bolečin, treba pa je, da biku prej glavo trdno privežemo h kakemu stebru, drevesu itd. Obroček ne dela živini nikakih sitnostij pri žrenji. Vodilna palica**) ima na konci zapono (karabiner), da se zapne v obroček.

Pohlevnega bika lahko vodimo na vrvi, katero je le takrat nategniti, kedar zasluži kazen.

Če je bik tako hud, da se tudi s pomočjo obročka ne dá voditi, da ostane vsejedno uporen, potem ga je odstraniti. Tak bik ni za rejo.

V hlevu je prikleniti bika k jaslím z eno ali pa z dvema močnima verigama; ko bi bil bik nagajiv in hudoben, prikleniti ga je z verižico tudi za nosni obroček. V tem slučaju pa

*) Obročke prodaja c. kr. kmetijska družba v Ljubljani po 50 kr. jeden komad.

**) Vodilne palice za bike izdeluje tudi J. Košiček, ključavničar v Novem Mestu po 1 gld. 50 kr. jeden komad.

je skrbeti, da je verižica dosti dolga; sicer bi se bik po nepotrebnem mučil, kedar bi hotel leči, in postal bi lahko še bolj uporen zaradi tega.

Staje za bika morajo biti dovolj prostorne, saj $2\frac{1}{4}m$ dolge in $1\frac{1}{4}m$ široke, da se žival lahko vleže in iztegne. Najboljše je, če imamo za bika ograjene staje, ki pa morajo biti potem za toliko širše, da se bik lahko v njih obrača, kedar ga je venkaj peljati. Stranice ali bolje rečeno stranske stene ne smejo biti previsoke, da jih hlapec lahko preskoči, kedar bi bilo treba. Najslabše staje za bika so v kotu hleva, kjer se zaradi teme nič ne vidi. V temnem kotu stoječ bik rad rjove, ker se straši.

7. Kako je rabiti bika za pleme?

Bika ne smeš prej rabiti za pleme, dokler ni zadosti razvit. Če začneš bika prezgodaj rabiti in spuščati, potem se ni čuditi, da zastane v rasti, in da zaplodi teleta, ki so malo vredna za rejo. Posebno lahko si pa pokvariš vso rejo, če vodiš k premlademu biku tudi premlado telico. In kolikokrat raynajo naši gospodarji napačno v tej zadevi!

Če začnemo bika prezgodaj rabiti, nam lahko tudi popolnoma onemore; posebno rado se to zgodi, če ga koj od početka prepogostoma spuščamo.

Predno ni bik poldrugo leto dopolnil, ga ni spuščati. Na to bi morali vsi od kraja in strogo

gledati. Pa tudi poldrugo leto starega bika je zmerno rabiti za plemenitev, tedaj po malem in previdno, sicer se žival prežene in prezgodaj izrabi. Mlad bik je za skakanje bolj isker, se bolj razdraži in bolj upeha kakor starejši bik. Že zaradi tega ga je spuščati bolj poredkoma, k večjemu po enkrat na dan.

Če je bik dve leti star, začnemo ga lahko po dvakrat na dan spuščati, toda le v daljših presledkih n. pr. zjutraj in popoldne ali na večer. Med prvim in drugim skokom preteči mora vsaj šest ur, kakor veli nova postava. Starejše bike spuščati je tudi k večjemu po dvakrat na dan.

Zaradi prepogoste rabe je že marsikateri bik onemogel. Ker nam biki v starosti 3—6 let zaplodevajo najlepša teleta, je velika škoda, če moramo bika prezgodaj oddati mesarju zaradi nespametne rabe.

Nikdar ne smeš trpeti, da bi bik po prvem skoku še enkrat skočil na tisto kravo, da bi se ta toliko gotovejši ubrejila, kakor mislijo nekateri gospodarji. Če se po prvem skoku krava ni ubrejila, se po drugem skoku gotovo ne bo. Če bika tako rabimo, potem tudi ni čuda, če se prehitro izrabi in če nič ne opravi, t. j. če krav ne ubreji.

Sploh ravna vsak gospodar nepremišljeno, kateri spušča svojega bika več kakor dvakrat na dan. Res je sicer, da se z večkratnim spuščanjem zasluži po par desetic več na dan, ali

pomisliti je, da se s tako rabo bik prehitro pokvari, da se krave ne ubreje, in da je zarod sploh slab. Gospodar je tedaj zapravljiv, ne pa pridobljiv, če spušča svojega bika, kadarkoli pripelje kdo kako kravo.

Na odrastenega in polnomočnega bika je računati 80 do 100 krav. Tako govori tudi nova postava.

Bika je spuščati zunaj, toda blizo hleva na primernem prostoru, kateri naj je pokrit in toliko zavarovan, da se ni bati pohujšanja. Ugoden prostor za skakališče je n. pr. pod klonico, pod napuščom itd., sploh na senčnem kraju dvorišča, ki ni vsakemu na videzu. Posebnih staj ali priprav za spuščanje ni treba, če tudi jih tu in tam rabijo. Tla na takem prostoru ne smejo biti pretrda. Čim manj oseb ima pri spuščanji opraviti, toliko boljše. Posebno nespametno ravnajo hlapci, ki vpijejo na bika, ki ga sujejo in pretepajo, če noče koj skočiti. S takim ravnanjem se nič ne doseže. Če bik noče ali ne more skočiti, potem je tako prizadevanje celo škodljivo. Boljše storiš, da počakaš nekoliko ur. Pri nas je bilo doslej pretepanje bika v navadi, ker je moral skočiti, kakor hitro je kdo kako kravo pripeljal.

Škodujemo si tudi, če dajemo biku požreti kaka dražila n. pr. osoljen kruh ali kaj družega, da rajše skoči. Na ta način mora najboljši bik opešati.

Kdor bika dobro redi in prav rabi, temu bik ne bode opešal ali onemogel, in rabil ga bode lahko do sedmega leta ali še dlje za pleme.

II. Reja krav.

I. Kakšne krave je rediti za pleme?

Kakor nam je skrbeti, da se zboljša reja goveje živine z dobrimi biki, ravno tako nam je gledati tudi na to, da rabimo za pleme le takšne krave, ki so za to sposobne, tedaj krave, katere so popolnoma zdrave in dobre za užitek. Res je sicer, da dobimo od krave povprek le po eno tele na leto; pomisliti pa je, da je veliko od krave odvisno, kako se razvija tele med brejostjo, in da se slabe lastnosti kravine ravno tako prenašajo na zarod, kakor slabe lastnosti bikove.

Zato zamoremo pričakovati lepa teleta le od dobrih in zdravih krav. Iz hleva moramo sčasoma odpraviti vse krave, ki so slabe za užitek, ki se redno ne pojajo (gonijo) in ubrejé, ki so bolehné; skratka vse krave, katere niso dosti prida. Od slabih, mehkužnih in bolehnih krav ne bomo imeli nikdar dobrih telet in nikdar dobre živine.

Tudi kaže odstraniti krave, katerim so se rodila poškodovala pri težkih porodih, kar je poznati pozneje na izcejanji sluzi iz spolovil. Take krave se nerade ubrejé, in če se ubrejé, po navadi težko rodé.

Za pleme sposobne krave morajo biti brez dednih napak, ker se te gotovo prenašajo na zarod. Take napake so n. pr. velika pojatnost, pljučne bolezni in jetika.

Kakšne krave nam je rediti za pleme, to se ravna po tem, ali hočemo prirejati dobro goved za molžo ali dobre voli za vprego, in če treba tudi za pitanje.

Kakor pri bikih, tako je treba tudi pri kravah gledati, da so dobrega rodú in primerne vnanjosti. Vsaka krava nam ima kolikor toliko koristiti z mlekom: zaradi tega gledamo pri kravah vselej na to, da so dobre za mleko. Če nam je dobra mlečnost pred vsem v čislih, in če hočemo prirejati prav dobro molzno goved, tedaj krave, ki bodo veliko molzle, tedaj ne smemo biti preostri, kedar sodimo njeno vrednost po vnani postavi. Tukaj pač ne smemo gledati na majhne nepravilnosti na posameznih delih života. Da je le žival v celoti primerno ustvarjena. Glavna reč je pri takih živalih vime, ki mora biti dobro razvito, veliko in polno, toda ne debelo ali mesnato, temveč žleznato. Koža na vimenu naj je tenka, da se vidiijo žile, in fino porastena, ne pa kosmata. Sesci naj so enakomerno razviti, bolj drobni in mehki. Posebno dobro razvite morajo biti mlečne žile. Tudi je gledati na mlečno zrcalo t. j. na tisti del kože zadej med stegnoma gori do repa, ki je porasten z narobe ležečo dlako. Dobro znamenje za mlečnost je, če je mlečno zrcalo široko, visoko in porasteno

s fino, kratko dlako. Sicer je gledati pri takih živalih, da je koža mehka in tanka, da so rogovi tanki, dlaka pa svetla in gladka. Krave, ki imajo ozke prsi in slaba pljuča, ozek život in ploščata rebra, ozek in podrt križ, sploh niso dobre za pleme, če tudi nam je dobra mlečnost pred vsem v čislih.

Če hočemo izrežati dobre voli in sploh lepo živino za prodaj, potem moramo rediti za pleme le take krave, ki so v vsakem oziru za to sposobne. Take krave morajo biti lepega života. Glava jim mora biti lahka in bolj kratka s pravilno zrastenimi rogovi. Oči naj so velike in prijaznega, krotkega pogleda. Prsi naj so globoke in široke. Hrbet mora biti raven in širok, rebra dobro obokana in bolj razmaknjena. Take krave morajo biti dolzega života, prostornega vampa, širokega in ravnega križa, ki se navzad le malo zožuje, ravnih nog in dobre hoje.

Posebno je gledati pri vsaki kravi, katero redimo za pleme, na to, da je v zadnjem koncu dobro razvita, da je tedaj križ širok. Kajti taka krava, katera je ozkega in močno podrtega križa, nam navadno težko rodi.

Pri nas se za rejo dobrih krav še dosti premalo zmenimo. Dokaz temu je to, da najlepše krave prodajamo,*) doma si pa pridržimo najslabše živali za rejo. To je velika škoda, katero trpi naša živinoreja, katera se dá pa prav lahko

*) Kupujejo jih prekupci za Trst itd.

odpraviti, če bomo skrbeli sploh za dobro plemensko goved, in če bomo to tudi bolje redili.

2. Kedaj in kako je rabiti krave za pleme?

Na tem mestu svetovati je našim gospodarjem pred vsem to, naj ne vodijo telic prezgodaj po plemenu. Premlada telica je še premalo razvita, in če jo v taki dôbi pripustimo, ji zatremo rast. Take živali ostanejo majhne. Pri nas se reja telet od prvesnic (mladih krav s prvim teletom) sploh ne priporoča. In zakaj ne? Zato, ker so teleta preslabotna. Res je, da so taka teleta slaba. To pa le zaradi tega, ker so bile telice prezgodaj pripuščene. Če vodimo k biku dovolj razvite telice, potem so tudi prva teleta tako močna, da se jih splača rediti.

Če nam je tedaj na tem ležeče, da prirejamo doma dobro živino za prodaj, ali smo si potem na boljšem, če moramo dajati teleta v mesnico, ker so preslaba za rejo? Ali bi ne bilo veliko boljše počakati še nekaj časa, da so telice dovolj razvite?

Pri nas je povprek saj do poldruzega leta čakati, da so telice godne za pleme. Tako govori tudi nova postava. Do poldruzega leta pa tudi lahko čakamo, četudi se je morda začela telica prej pojati. Da bi nam zaradi tega ostala telica jalova, se ni bati. Prav pa je, da zadržujemo

pojanje pri leto starih telicah s tem, da jih varujemo preobilne dotike z junci in da jih imamo o tej starosti bolj na trdem, kakor bode še zadej povedano pri reji mlade govedi.

Nekateri gospodarji menijo, da so zgodaj pripuščene telice pozneje boljše za molžo. To ni yselej res, in obilne skušnje nam potrjujejo, da se take živali pozneje, ko bi imele dajati ravno največ koristij, dosti hitreje izmolzejo t. j. da izgubé prej mleko kakor živali, katere smo vodili po plemenu v pravi starosti.

V drugo je pa na tem mestu svetovati, da vodimo kravo k tistemu biku, kateri je najboljši in najlepši v okolici, kateri se kravi najbolj prilega gledé barve in rasti kakor tudi gledé dobrih lastnostij za užitek. Ako ima krava kako napako, vodi jo k biku, kateri nima te napake, ker se bode sicer dotična napaka pokazala še v dosti večji meri pri zarodu. Če imaš n. pr. kravo z vdrtim ali vleknenim hrbtom, potem jo ne vodi k biku, kateri ima tudi to napako.

Popolnoma napačno ravnaajo gospodarji, kateri se za bika čisto nič ne zmenijo, katerim je vsejedno, kako bik izgleda, kakega rodu je, koliko je star, kakšna teleta zaploduje itd. Ti gospodarji vodijo svoje krave k tistemu biku, od katerega je manj plačati. Potem naj se pa živina zboljša! Za dobrega bika se bojé plačati par desetíc več. Ali je taka varčnost na pravem mestu, če prihranimo po eni strani par desetíc,

na drugi strani pa izgubimo po par petakov, ker so teleta po slabih bikih dosti manj vredna? Kolikor časa ne izprevidimo teh svojih napak in dokler ne bomo sami skrbeli za dobre bike, toliko časa je škoda misliti, da bi se živina kaj zboljšala. Toliko časa smo si sami krivi neugodnih vspehov pri reji živine.

3. Kako je ravnati z brejo kravo?

Brejost krave traja povprek 285 dni ali devet mesecev. Pri prvesnicah se brejost rada podaljša. Junčki potrebujejo za popolni razvoj tudi nekaj dni več kakor teličice, zato se po navadi tudi pozneje rodé.

Da zamoreš čas otelitve kolikor mogoče natančno določiti, je treba, da si zapišeš dan, kedaj si vodil kravo po plemenu. Ali se je krava ubrejila ali ne, je težko razsoditi v prvi polovici brejosti, ko je sad še majhen. V tem času sodimo, da se je krava ubrejila, če se več ne poja, če postaja bolj ješča in če se ji manjša mlečnost. V drugi polovici brejosti postaja vamp čim dalje veči, zlasti na straneh pod lakotnicama. V zadnji tretjini brejosti pa že teleta lahko čutiš, če položiš roko na desno stran vampa ali pa pod vamp med vimenom in popkom. Posebno lahko čutiš gibanje mladička, če napojiš brejo žival z mrzlo vodo.*)

*) Ali je krava breja ali ne, poskusiš lahko tudi tako-le: Namolzi zjutraj nekoliko kapljic mleka v kozarec hladne vode. Če padejo te kapljice na dno, je to znamenje, da je krava breja; če se pa kapljice hitro po vodi razdele in z vodo zmešajo, potem krava ni breja.

Kakor hitro se je krava (telica) ubrejila, skrbeti moraš, da bode dobivala zadosti tečne, zdrave in lahko prebavljive krme, ker le tedaj se zamore mladiček dobro razvijati. Z brejo kravo je sploh bolj pazljivo ravnati, posebno še v drugi polovici brejosti, ko potrebuje mladiček dosti več živeža, da se popolnoma razvije. Pokvarjene, plesnive ali zmrznjene krme ali krme, katera rada napenja, ne smemo pokladati. Od spridene krme žival rada izvrže. Krme hitro menjavati tudi ne smemo. Če tudi nam je brejo kravo dobro rediti, bilo bi vendar napačno, ko bi ji dajali toliko in tako tečne krme, da bi se začela debeliti. Debele krave težko rodé in dajejo po navadi slabotna teleta. Debele krave je tudi težje ozdraviti, če bi se poškodovale pri težkem porodu.

Pri nas se ni tolikanj bati, da bi bila breja krava preveč rejena, pač pa se pri nas breje krave pogostoma redijo s premalo tečno krmo. In to je zelo napačno! Če pokladamo obilo pa premalo tečne krme, n. pr. preveč slame, potem se vamp preveč nabaše in mladič na stran potiska. Take krave komaj dihajo, poleg tega se pa krava in mladič slabo redita. Zaradi takega krmljenja so krave tudi že večkrat przgodaj rodile. Posebno škodljiva v tem pogledu je tudi napenjajoča krma n. pr. zelena štajerska detelja.

Zelo napačno ravnamo tudi, če dajemo breji kravi premalo krme, kar se dostikrat prigodi

zarad pomanjkanja krme. Potem je lahko umeti, da so teleta slabotna.

Da se napravijo kosti pri teletu, je treba v krmi zadosti soli, posebno fosforovokislega apna. Če primanjkuje v krmi take soli, potem se porabijo kravje kosti za razvoj teleta; kravje kosti se nekako izpijejo ali izsesajo. Zaraditega postanejo tako krhke, da se rade zlomijo. To bolezen imenujemo kostolomnico. Opazimo jo pri kravi malo časa pred porodom ali pa po porodu na tem, da krava obleži in ne more vstati. Ta nesreča je doletela že marsikaterega gospodarja po krajih, kjer so travniki in pašniki močvirni, kjer raste tedaj zgolj kislavica. To bolezen povzroči pa tudi sploh slaba in premalo tečna krma in pa slaba voda. Če moramo kislo krmo ali sploh slabo krmo brejim kravam pokladati, potem se priporoča, da jim dajemo za priboljšek pšenične otrobi, ker so bogate na redilnih solih.

V obče pa moramo skrbeti, da dobé breje krave zadosti tečne krme. Na ta način jih še najlažje obvarujemo vseh takih nezgod.

Če gonimo brejo kravo z drugo živino na pašo, je paziti, da se ne bôde ali sploh na en ali drugi način ne poškoduje. Zjutraj pred pašo je položiti breji kravi vsigdar nekoliko suhe krme.

Pri brejih kravah je v zadnjem času prenehati z molžo. Nekaterе krave ostavijo same molžo že več mesecev pred porodom, dobre molznice pa molzejo magari do zadnjega dné.

Tega pa ne smemo trpeti. Vimenu treba je tudi počitka. Saj šest tednov pred porodom kaže molžo opustiti, da se tele tem hitreje in boljše razvija. Skušnje nas pa tudi uče, da nam dajejo krave, katere smo pustili zadnji čas v miru, po porodu dosti več mleka; nasprotno ga pa izgubé krave, katere smo do zadnjega molzli.

Z molžo je seveda počasi ponehati, da se vime počasi osuši. Namesto po trikrat mlesti je najpred po dvakrat na dan, teden dni pozneje pa le še po enkrat. Nazadnje je mlesti še v daljših presledkih, vsak drugi dan, dokler se vime popolnoma ne osuši. Pri vsaki molži je vime do čistega izmlesti.

4. Kako je ravnati s kravo pred porodom in po porodu?

Porod se nam naznanja s tem, da vpade vamp, in da postane vime zopet večje, ker se napolnjuje z mlekom. Mi pravimo, da krava „pripušča“.

Priporoča se, da polagamo nekaj dni pred porodom in nekaj dni po porodu nekoliko manj krme, da se vime ne zalije s preobilnim mlekom in da ne oboli za vnetjem, ali kakor navadno govorimo, da se ne napravi ovčič ali sajovec na vimenu, in pa tudi zaradi tega, da krava lažje rodi; kajti če je želodec ob porodu preveč napolnjen, žival težko rodi.

Gospodarji, kateri svoje krave posebno dobro redé, morajo saj štirinajst dni pred porodom ponehati s pretečno in preobilo krmo, da jim krave ne zbolé za porodno vročnico, ki je silno nevarna. Zaradi te zelo nevarne bolezni je tudi paziti, da se krava ob porodu ne prehladi; varovati jo moraš tedaj posebno pred prepihom. Najboljše storiš, da skrbiš pri kravah, katere so na porodu (katere imajo poroditi), za primerne staje. Prav ugoden prostor za to najdeš v kotu hleva, ker je ta še najbolj zavarovan pred prepihom. V kotu je tudi žival najbolj s poti in najbolj pri miru, katerega zelo potrebuje pred porodom, kakor tudi nekaj časa po porodu. Ravno pred porodom predstavljati kravo na takšen prostor, tega ne moremo priporočati, ker je treba, da se krava novemu prostoru prej privadi. Sicer je skrbeti, da je hlev zračen, ne presoparen niti premrzel.

Pred porodom kaže vime poskusiti, ali teče mleko rado iz njega ali ne, ker se včasih pripeti, da se sesci zamašijo, in da se mleko noče odtekat. Vsled tega se vime napne in se nazadnje lahko vname.

Za porod je staje dobro nastlati z mehko in suho steljo, tako, da žival z zadnjim koncem nekoliko nižje stoji, oziroma leži, kakor pa s sprednjim. Taka lega olajšuje porod in manjša porodne bolečine.

Pri porodu je treba vselej pametnega človeka.

Ko se krava k porodu pripravlja, postane nemirna, stopa sem in tje, praska z nogami, vstane in zopet leže, ozira se nazaj, muče itd. To vse provzročijo bolečine, katere jo začnejo popadati ob porodu, in katere imenujemo „porodne popadke“. Bolj ko se porod bliža, hujši so ti popadki.

Pri porodu se pokaže najpred mehur, v katerega je zavit mladiček. S tem mehurjem se raztegnejo porodna pota in naredé opolzla in mokra. Kakor hitro mehur razpoči, se porod hitro zvrši, če gre vse po sreči. Najpred se prikažejo parklji sprednjih nog in kmalu za temi glava, ležeča na prednjih nogah. Ko je enkrat glava zunaj, izstopi tudi kmalu ostali del života iz rodil. *)

Krava porodi večidel ležé, redkokedaj stojé. Če je tele preveliko, ali če tele napačno leži, potem žival težko rodi. V takih slučajih je treba živinozdravniške pomoči, za katero je pa skrbeti o pravem času, ne pa potem, ko se je doma že vse mogoče poskušalo, in ko je tako rekoč že vse zamujeno.

5. Kako je ravnati s kravo po porodu?

Po porodu je predložiti novorojenčka takoj kravi, da ga obliže in očedi. Pri nas je navada, da potrosimo teleta z otrobi, soljo, moko itd.,

*) Kako je pomagati pri porodu, če je lega mladiča nepravilna itd., to izveš iz Dr. Janez Bleiweissove knjige: „Nauk, kako pomagati živini o porodu, in kako po porodu ravnati s staro in mlado živino in ozdravljati poporodne bolezni“, katero prodajajo J. Blasnikovi nasledniki v Ljubljani po 50 kr. iztis.

da ga krava rajše liže. Tega pa ni treba, ker ga krava tudi brez takih dražil rada liže. Le v tem slučaju, ko bi ga krava ne hotela lizati, ga je nekoliko potrositi z otrobi. Ko je krava očedila tele, je skrbeti, da se krava sama okrepča in da pride zopet k moči, kajti porodne bolečine jo jako utrudijo in zdelajo. Priporoča se zaradi tega, da damo porodnici mlačne pijače, kateri smo primešali otrobov. Pri nas ne dajejo kravi toliko časa nobene krme, dokler se ne iztrebi, česar pa ne moremo popolnoma odobravati.

Če je hlev mrzel ali hladen, je prav, če pokrijemo kravo z gorko odejo. Razun tega je staje vnovič dobro nastlati s suho steljo.

Kmalu po porodu se krava iztrebi. S tem se maternica zopet popolnoma očisti in izprazni, kakor je bila pred brejostjo. Iztrebi je takoj odstraniti iz hleva.

Ko bi se iztrebi z maternico močno sprijele, tako da bi se žival ne otrebila čez dva dni, kar se dogodi večkrat po težkih in sploh nepravilnih porodih, potem je iskati živinozdravniške pomoči, ker nastanejo sicer lahko prav nevarne bolezni.

Lanena moka prav ugodno vpliva, da se žival lažje iztrebi. Zato jo posebno v novejšem času radi primešajo krmi ali pijači že pred porodom. Koj po porodu je skrbeti, da tele čim prej mogoče sesa, da se vime prej izprazni. Ko se je tele nasesalo, je vime do zadnje kapljice izmlesti.

Po porodu je pokladati kravi dobro in zdravo seno. Za pijačo ji je pa saj en teden dajati bolj mlačne vode. Po preteku enega tedna ji lahko pokladamo zopet navadno krmo, katero je pa uvesti polagoma.

III. Reja telet.

I. Kaj je početi z novorojenim teletom?

Kakor hitro pride tele iz rodil na svet, se pretrga popkovina, s katero je bilo tele zvezano s krayo. Po tej popkovini se je pretakala potrebna kri za razvoj teleta v maternem telesu. Največkrat se popkovina sama pretrga. Primeri se pa včasih, da se popkovina sama ne pretrga, če živina ležé rodi. V takem slučaju jo je treba eno dlan pod popkom pretrgati ali pa prerezati, ker bi se sicer utegnila preveč nategniti in bi lahko nastala vsled tega popkova kila. Odtrgana popkovina ne krvavi rada, zato je tudi ni treba zavezati; odrezana popkovina pa rada krvavi, zato jo moraš najpred prevezati s čistim trakom, potem še le odrezati s čistim nožem ali s škarpami. Odrezan konec se priporoča namazati s 5% karbolnim oljem. S tem odvrneš vnetje in otekline na popku, katere je težko zdraviti, in zaradi katerih je prišlo že mnogo dobrih telet

mesarju v roke. Na popek moramo sploh bolj paziti, kakor do sedaj.

Novorojeno tele je zmiraj več ali manj mokro. Da se osuši, predložiti ga je najpred kravi, katera ga rada obliže in očedi. Že med lizanjem skuša tele vstati in priti do vimena, da bi sesalo. Močna teleta se spravijo sama na noge. Slabotnim teletom pa moramo pomagati do vimena, kjer jih je toliko časa držati, da se napijejo.

Prvo mleko — „zmlezva“ imenovano — mora na vsak način tele posesati. To rumenkasto in gosto mleko je za novorojenčka najbolj primerna pijača in edino pravi živež, saj je zanj nalašč pripravljen. To mleko je nekoliko drugače sestavljeno kakor navadno; v njem nahajamo več beljakovin pa manj tolšč in sladkorja. To mleko je za tele lahko prebavljivo, in ker je tudi nekoliko bolj slano, je ob enem prav dobro čistilo. Z njim se iztrebijo pri teletu čreva od limastega blata.

Le v tem slučaju, ko bi se bilo bati pri kravi vnetja zaradi prepolnega vimena, jo lahko pred sesanjem pomolzemo, če treba tudi že pred porodom. Sicer pa ne smemo prvega mleka nikdar pomlesti in proč vreči ali pa morda celo kravi dati, da ga sama popije. Če bi teletu odvzeli to mleko, potem bi se tele slabo otrebilo in bi prav lahko zbolelo.

Nespametno ravnajo tedaj gospodarji, kateri izmolzejo prvo mleko, češ, da je škodljivo. Potem bi moralo škodljivo biti sploh vsako prvo mleko

tudi pri drugih živalih. In kdo jemlje drugim živalim po porodu prvo mleko proč? — Že iz tega lahko spoznamo, da je prvo mleko nalašč tako ustvarjeno.

V prvič se tele ne bode nikdar presesalo, zato naj sesa, kolikor more. Če se je nasesalo, izmlesti je vime do čistega.

2. Kako je sesno tele dalje izrejati?

Tele izrejamo lahko na dva načina in sicer, da ga pustimo pri kravi sesati ali pa, da mu dajemo piti iz golide (kablice). Prvi način je naravnejši in pri nas sploh v navadi. Ker se tudi za naše razmere najbolj priporoča, hočemo sploh le o tem načinu govoriti.

Sesno tele lahko pustimo v tem slučaju pri kravi, da sesa, kadar se mu zljubi. Če ima krava le toliko mleka, da ga tele lahko posesa, potem se to priporoča. Pri prvesnicah puščamo teleta zaradi tega, da se vime z večkratnim sesanjem bolj razvija.

Sicer pa odstranimo tele po porodu proč in ga spuščamo h kravi, prvi čas po štiri do petkrat, pozneje pa po trikrat na dan. Pri boljših kravah namreč ne posesa tele vsega mleka, posebno prve dni po porodu ne; zato je treba krave potem, ko se je tele napilo, vselej do čistega pomlesti. Doječe krave pa rade pridržujejo mleko, katero je ostalo teletu. Vsled

tega se pa mlečnost zmanjšuje. Zato se še najbolj priporoča, da odvzamemo takim kravam nekoliko mleka in sicer na ta način, da ga pred ali med sesanjem pomolzemo iz enega, ali če treba iz dveh sescev.

Če spuščamo sesno tele h kravi, ga je privezati, še bolje pa je, da ga imamo v zagrajenem prostoru, kjer se prosto giblje. V večjih hlevih imajo za teleta posebne prostore, da v njih lahko skačejo, kar je teletom prav za prav neobhodno potrebno.

Paziti je, da se tele ne presesa, ker se s tem želodec pokvari, in dobi tele drisko. Sploh je treba sesanje nadziravati in gledati, da krava ne liže teleta po popku, ker se rado zgodi, da mu krava popkovino nategne, in da nastane zaradi tega vnetje popka.

Skrbeti je, da se bode sesno tele v enomer dobro redilo. Varovati ga je posebno pred prehlajenjem. Mrzli hlevi so slabi za teleta; ravno tako škodljiv je tudi prepih v hlevu. Teleta potrebujejo v hlevu saj 12° do 14^oR. toplote. Staje jim je dobro nastiljati s čisto in suho steljo. Gledati je tudi na potrebno snago kože.

Vse poznejše življenje in sploh vsa rast ravna se po tem, kako se je žival v prvi mladosti redila. Zato nam je skrbeti, da jo obvarujemo vsake bolezni. Posebno nevarna bolezen pri teletih je driska, vsled katere teleta zelo shujšajo ali pa celo poginejo.

3. Katero tele je za rejo?

Za rejo je pustiti lepa teleta od dobrih starišev. Večkrat se pa pri nas odločijo gospodarji za rejo teleta, še predno se je porodilo ne gledé na to, ali je od dobre ali slabe krave. Za bika se že tako nič ne zmenijo, ali je bil kaj vreden ali ne.

Če kaže gospodarju, da bi lahko redil še eno živinče, potem se odloči za rejo, naj je že tele kakeršnokoli. Njegov sosed dela pa ravno narobe. Ker mu ne kaže rediti tele, ali če je v denarnih stiskah, proda ga mesarju, magari če je tele še tako lepo in od dobre krave. To ni prav! V tem oziru je edino to pametno in priporočila vredno, da proda gospodar slabo tele mesarju, namesto njega pa kupi za rejo dobro tele od svojega sosedu, če ga ta ne misli rediti. Tako si moramo pomagati do boljše živine!

4. Kedaj je odstavlјati za rejo namenjena teleta?

Za rejo namenjena teleta je odstavlјati, ko so že zadosti razvita in močna, in ko so se že privadila na drugo krmo, tedaj na seno ali otavo in oves. Z odstavlјanjem je pričeti, ko je tele šest do osem tednov staro. V tej starosti je tele že tako razvito, da ga lahko začnemo odstavlјati brez vsake škode, če smo le dosti skrbni.

Odstavljanje naj traja najmanj dva tedna. Popolnoma odstavi je teleta tedaj z osmim do desetim tednom. Junčke, katere mislimo za plemo rediti, pustimo tudi dlje časa sesati, da se kolikor mogoče dobro razvijajo.

V prvi mladosti dobro rejena teleta je dosti lažje odstavi.

5. Kako je odstavljati teleta?

Nič ni bolj napačnega, kakor če teleta prehitro odstavimo. Prehitro odstavljena teleta shujšajo, zastanejo v rasti in so mršava, da jih je žalost gledati. Take živali se nikdar popolnoma ne popravijo in nam pozneje ne dajo nikdar zaželenega užitka. Sploh se jim vse življenje pozna, da so bila v mladosti zatrta.

Žalibog, da se pri nas še dosti premalo zmenimo za dobro odstavljenje telet, in to je tudi eden glavnih vzrokov, da se nam živina ne redi tako, kakor bi se lahko.

Mnogo gospodarjev je celo, ki mislijo, da „mora mlečno meso doli s teleta“, predno se začne rediti. S takimi besedami opravičujejo svoje napačno ravnanje; tega pa ne izprevidijo, da mora mlada žival shujšati, da mora stradati, če se ji namesto maternega mleka prehitro daje navadna krma. Dokler bodo odstavljena teleta le životarila, namesto da bi se v enomer dobro redila, toliko časa smo sami kvivi, če nam živina ne vspeva po naši volji.

Teleta je polagoma odstavljati in počasi navajati na navadno krmo. Če jih pustimo prezgodaj ob trdi in suhi krmi, morajo stradati. Take krme ne morejo sesna teleta še dobro zvečiti niti prebaviti zaradi preslabih zob in zaradi premalo razvitega želodca.

Želodec sesnega teleta še ni sposoben prebavljati suhe krme. To lahko razumemo, če primerjamo želodec odrasle živine in telečji želodec. Pri odrasli govedi je prvi del želodca „vamp“ največji; drugi deli želodca, namreč „kapica“, „devetogub“ in „sirišnik“ so dosti manjši. Suha krma prihaja pri odrasli govedi najpred v vamp, iz katerega se peha nazaj v gobec, da jo žival še enkrat in do dobrega prežveči.

Pri sesnem teletu je to drugače. Pri sesnem teletu je vamp čisto majhen in nerazvit, zato je pa sirišnik tako velik, kakor vsi drugi trije deli želodca skupaj. Mleko ne pride pri teletu v vamp, ampak skozi devetogub v sirišnik, kjer se prebavi. Vamp ostane pri teletu toliko časa brez pomena, dokler ne začne sprejemati suhe krme. Še le tedaj, ko začne tele uživati suho krmo, pride krma najpred v vamp, kateri se začne zaradi tega tudi razvijati. Tedaj začne tele tudi prežvekovati.

Jasno je, da tele sprva ne more veliko suhe krme povžiti, ker je vamp dosti premajhen. Iz tega pa tudi sledi, da teletu suha krma v prvem času odstavljanja prav malo zaleže.

Da se bode želodec mladega teleta polagoma navadil na suho krmo, polagati je že med sesanjem navadne krme. Zaradi tega je že štiri tedne staremu teletu polagati v jasli najboljšega drobnega sena ali pa najboljše otave. V tej starosti ima tele že po tri prednje kočnike na vsaki strani zgornje in spodnje čeljusti toliko razvite, da zamore igranje se zvečiti seno. Poleg sena mu je predložiti tudi nekoliko zmečkanega ali strtega ali skuhanega ovsa. Do šestega tedna se tele že tako privadi navadni krmi, da mu lahko odvzamemo nekoliko mleka.

Prvih šest tednov nasesavati se mora tele do sitega pod kravo. Od šestega tedna naprej ga pa silimo k uživanju navadne krme s tem, da kravo pred sesanjem nekoliko pomolzemo in puščamo v vimenu čim dalje manj mleka.

Najbolje storimo, če izmolzemo v sedmem tednu vsak pot po en, oziroma po dva sesca (kar se ravna po večji ali manjši mlečnosti krave) pred sesanjem, tako da sesa tele le iz treh, oziroma dveh sescev. Ker se tele do sitega več ne nasesa, prisiljeno je uživati več navadne krme. V osmem tednu odvzamemo mleko iz dveh, oziroma treh sescev, potem pa tele popolnoma odstavimo. Med odstavljanjem dajati je oves zmeraj le pred sesanjem, ker je tedaj tele najbolj lačno in ga še najraje uživa. Istotako mu je pred vsakim sesanjem ponuditi še mlačne vode, da se navadi piti. Vodi lahko primešamo iz kraja nekoliko

posnetega sladkega mleka, da jo rajše pije. Ko je tele odstavljen, se najtežje privadi pijači, zato mu jo je ponujati takoj, kakor hitro ga začnemo odstavlјati. Mrzli vodi privaditi je tele še le potem, ko je že odstavlјeno.

Skrbni živinorejci odstavlјajo teleta tudi na ta način, da jih puščajo v sedmem tednu le po dvakrat sesati, namreč zjutraj in zvečer, v osmem tednu pa le še po enkrat. Sicer pa nadomeščajo materino mleko tako, kakor je bilo zgoraj povedano.

Oves priporočamo zato pokladati teletom, ker je zelo tečen in bogat na tolščah in fosforovokislem apnu, kakor tudi zato, ker je lahko prebavljiv. Za teleta je oves dober, če je suh in strt ali zdrobljen, ali pa če je namočen v gorki vodi ali pa kuhan. Tacega žival lažje uživa. Suh in zdrobljen ali zmečkan oves se zato bolje prebavi, ker ga tele dobro oslini. Namesto ovsa pokladajo teletom z najboljšim vspehom tudi kuhan zdrobljen lan in laneno moko.

Če bomo teleta s tako tečno krmo in polagoma odstavlјali, potem se ni bati, da bi se izgubilo mlečno meso. Skrbno odstavlјena teleta ne bodo shujšala in v rasti zastala, temveč se bodo v enomer lepo naprej razvijala in rastla, da bo veselje z njimi.

6. Kako je rediti odstavljenata teleta?

Odstavljena teleta je treba še dalje skrbno rediti. Posebno do prvega pol leta potrebujejo pridne in dobre strežbe, da ne zastanejo v rasti. Postreči jim moramo še naprej z najboljšim senom ali otavo in z ovsom. Drobnost, fino seno je za nje dosti mehko in lahko prebavno; otava je pa še bolj tečna, če je bila dobro spravljena. Slabo, trdo, kislo ali celo pokvarjeno seno ali slabo spravljena otava ni za take živali. Taka krma jim škoduje.

Saj do prvega pol leta dajati moraš odstavljenim teletom pa tudi ovsa; potem se ti bodo živali dobro, in na kar je še posebno gledati, hitro redile. Tako rejene živali dosti hitreje dorastejo in so prej godne za plemo. Na tem mora biti pač vsakemu gospodarju veliko ležeče.

Za pokladanje je treba oves zdrobiti (streti) ali pa zmečkati. Dobro ga je potem mešati z rezanico sena ali otave. Tako še največ izda. Z vodo namočen oves nekoliko manj tekne. Kuhati tudi ni treba ovsa, kar smo priporočali med odstavljanjem.

Koliko krme potrebujejo odstavljenata teleta, to se ravna najbolj po živi teži. Teleta, ki tehtajo ob porodu 35 kg, v osmih tednih pa po 60—62 kg in več, potrebujejo poprek po 2 kg sena ali otave in 1 kg ovsa na dan. Teleta, ki tehtajo ob porodu 40—45 kg, čez osem tednov

pa 70 kg in več, potrebujejo $2\frac{1}{2}$ —3 kg sena ali otave in $1\frac{1}{4}$ kg ovsa. Še težja teleta potrebujejo 3— $3\frac{1}{2}$ kg sena in po $1\frac{1}{2}$ kg ovsa na dan. Sena jim ni odmerjati, jedó naj ga, kolikor jim drago.

Ker rastejo teleta ob taki krmi hitro, in postajajo dan za dnevom težji, dolagati jim je tudi čim dalje več krme. Ovsu pokladamo pozneje največ po 2 kg na dan.

Odstavljena teleta je treba dobro, pa tudi enakomerno rediti. Večkratna in hitra menjaya krme je škodljiva.

Čez vse dobro dé odstavljenim teletom paša, na katero jih lahko gonimo po leti, ko so tri mesece stara. Na paši se teleta najbolj počutijo, ondi najbolj vspevajo in si najbolj utrdijo zdravje. V zimskem času začnemo jim že v tej starosti dajati nekoliko korenstva.

Odstavljena teleta moramo saj do polovice prvega leta dobro rediti, pozneje jim je pa pokladati le navadno krmo, kakor seno, slamo, korenstvo itd.

Pri odstavljenih teletih moramo gledati kar se dá na snago. Staje jim je dobro nastiljati. Sicer pa je skrbeti, da je tudi koža snažna. Če treba jih je tudi umivati. Večkrat postane živinče ušivo, če ga ne čediš, kar je mladi živini ravno tako potrebno kakor stareji. Najrajši se lotijo uši odstavljenih telet, če jih slabo redimo. Ušiva goved ne raste. Najboljši pripomoček zoper uši je pa pridno snaženje kože.

Z mlado živino je treba prijazno in lepo ravnati. Razun tega je skrbeti, da se teleta dosti pregibljejo. V hlevu jih ni imeti privezanih. Če jih ne moremo v poletju rediti na paši, spuščati jih je ob ugodnem vremenu v ograje, da se tam preskačejo.

IV. Reja mlade govedi.

I. Kako je rediti telice?

Telica nam ima pozneje koristiti z mlekom. Zato jo moraš tako rediti, da dobiš iz nje dobro molzno kravo. Napačno bi bilo, če bi jo zanemaril in slabo redil; napačno bi pa tudi bilo, če bi jo predobro redil in ji pokladal tako tečno krmo, da se začne telica debeliti. To bi bila pač gola potrata in škoda. Tako rejene telice so lepe za oko in dobre za mesarja, za molžo pa ne bodejo nikdar dobre. Pa še nekaj! Debele telice ostanejo tudi rade jalove, kar je še posebno velika škoda za živinorejca, ki se je toliko časa trudil z izrejo.

Ako hočeš izrediti dobro molzno kravo, moraš nad pol leta staro telico polagoma privajati manj tečni krmi, kakor je bilo spredaj že povedano. V tem času ji je pokladati le seno ali otavo, suho deteljo, slamo, pleve in

korenstvo. S takim krmljenjem se pričnejo razvijati žile mezgovnice (mlečnice) in vamp. To je pa poglavitni pogoj, ako hočemo izrediti dobro goved za molžo.

Po leti je rediti telice zunaj na paši; skrbeti jim je pa tudi v hlevu za potrebno krmo. Kjer ni paše, tam je neobhodno potrebno, da jih spuščamo vsak dan za nekoliko ur v ograje, da lepše rasto in si bolj utrdijo zdravje.

Skrbimo, da se ne bodo telice prehitro pojale! Prezgodnjemu pojanju sta večidel vzrok ali predobra reja ali pa obila dotika z junci.

Da se tedaj telice prezgodaj ne pojajo, rediti jih je, ko so leto stare, s slabšo krmo; ob poletnem času in v jeseni goniti jih je pa ob vsakem vremenu na pašo.

Če je količkaj mogoče, naj se telica prvokrat oteli ob zeleni krmi, ker se tedaj vime najbolj razvija. Ko se je telica ubrejila, treba jo je dobro rediti. Za časa brejosti potrebuje dosti več krme, ker mora živiti sebe in mladička in ker mora še rasti.

Da je snaga tudi pri telicah polovica življenja, ni treba dalje praviti.

2. Kako je rediti junce?

Junce je drugače rediti kakor telice. Pri juncih moramo gledati, da se v enomer krepko razvijajo in da postajajo od dné do dné močnejši.

Pri juncih se morajo razvijati posebno mišice, kite in kosti. Zato jim je treba tudi pozneje še tečnejše krme kakor telicam. Razun primerne krme treba je juncem tudi gibanja in dobre strežbe, da bodo v vsakem oziru uspešno rastle. Tudi juncev ni puščati v dotiki s telicami.

Junca, katerega ne mislimo pustiti za bika, rezati je, ko je dopolnil šest do devet tednov. Taki junci nam dajejo pozneje posebno fino meso, za delo pa niso tako močni. Če hočemo prirediti močne voli, prav storimo, če pustimo junce rezati, ko so šest do devet mesecev stari. V tem času je tudi lažje presoditi, ali bi bil junec dober za pleme (bika) ali ne.

Kako je sicer ravnati z mladimi junci, to je razvideti iz prejšnjih sestavkov, kjer je tudi povedano, kedaj je začeti junca spuščati.

Na tem mestu bi bilo svetovati le še to, da si doma prirejamo potrebne junce za pleme, če je to količkaj mogoče. Na ta način ostalo bode doma veliko denarja, katerega pošiljamo sedaj v tuje kraje za drago plemensko goved.

Skrbimo za zdrave hleve!

Zdajšnji hlevi so veliko krivi, da nam goved tako dobro ne vspeva, kakor bi bilo želeti. Naši hlevi so večidel pretesni, prenizki, po leti soparni,

po zimi premrzli, skratka, naši hlevi so nezdravi. In kaj je nasledek tega? Kaj družega, kakor da se živali slabo redé, da postanejo mehkužne in občutljive za vsako malenkost.

Govedi je treba prostornih in zračnih hlevov, ki so zadosti topli in svetli. Taki hlevi so zdravi in v takih hlevih se živina dobro počuti. Ondi se goved dobro redi. V takih hlevih zaleže krma dosti več, živali ostanejo krepke in se lažje ustavljajo vsakoršnim boleznim.

V hlevih moramo pred vsem skrbeti za čist zrak. Star pregovor pravi: „Kamor zrak ne pride, tja pride bolezen“, in to je gola resnica. Kakor se človek ne more v zaduhlih in nizkih prostorih dobro počutiti, ravno tako se tudi živina v zaduhlih in soparnih hlevih dobro rediti ne more. Le čist zrak, ki prihaja od zunaj, je zdrav. Skrbimo tedaj, da bo v hlevih zmeraj zadosti čistega zraka. Odpirajmo ob mirnem in ugodnem vremenu vrata in okna in napravimo za prezračenje še posebne luknje (line) tikoma pod stropom v stranski zid. Take line so neobhodno potrebne za prezračevanje hleva v zimskem času, ko morajo biti vrata in okna zaradi mraza zaprta. Skrbni živinorejci napravijo skozi strop in streho dimnikom podobne prezračevalnike, da odpeljujejo sprijen zrak iz hleva, kar je vsega priporočila vredno.

Da ne more gnojnica zraka okuževati, napraviti je skonca staj jarek (gnojnični jarek), po katerem naj odteka v gnojnično jamo. Iz

istega vzroka morajo biti tudi staje ravne in tako trdne, da jih ne more gnojnica premočiti.

Silno škodljivi so dalje prenizki hlevi, ker so zmeraj soparni in pregorki. Ni slabšega, kakor če je hlev preveč gorak, saj morajo postati živali potem mehkužne. Prevelika toplota v hlevih je vzrok, da se živali močno potijo in s tem slabijo, da izgubé slast, in da jim krma ne tekne. Take živali so zelo občutljive in nagnjene k prehlajenju. Vsaka sapa, vsak prepih jim škoduje.

Če je pa premalo toplote v hlevu, potem živina zmrzuje in potrebuje več krme, da zadobi potrebno telesno gorkoto.

Hlevna toplota naj znaša poprek 10° do 14°R po zimi in po leti, da bo živina zdrava.

Poleg čistega zraka in prave toplote treba je tudi svetlobe v hlevu. Naši hlevi so pa včasih tako temni, da je treba skoraj po dnevu luči. Za potrebno svetlobo skrbimo na ta način, da imamo v hlevu zadosti primerno velikih oken.

Svetloba je živalim potrebna za vspešni razvoj in dobro dihanje.

V hlevu mora biti saj toliko svetlobe, da zamoremo hlev in živino dobro čediti in snažiti. Temni hlevi so po navadi zaduhli in nezdravi.*)

*) Kdor bi se hotel natančneje poučiti o napravi dobrih govejih hlevov, temu priporočamo v berilo knjigo: „Vzorni načrti kmetijskih stavb“, katero je izdala c. kr. kmetijska družba v Ljubljani.

Dostavek.

Najvažnejša določila nove postave o povzdigi reje goveje živine na Kranjskem z dne 11. avgusta 1890.

Za plemenitev tuje živine se sme bik rabiti le tedaj, ako je krepke postave in kraju primernega plemena, ako je zdrav in najmanj jeden in pol leta star, in ako ga je posebna komisija spoznala za dobrega. (§ 1.)

V posameznih občinah mora biti toliko bikov, da pride na vsakih 100 krav in telic najmanj po jeden bik plemenjak. (§ 2.)

Vsaka občina ima dolžnost, potrebno število bikov nakupiti in rediti ali vzdrževati, če ni dosti drugih bikov. (§ 3.)

Dve ali več občin istega političnega okraja sme s privolitvijo c. kr. okrajnega glavarstva skupno rabiti pripravne bike, ako ni iz krajnih ozirov zoper to nobenega zadržka. (§ 4.)

Da se razsodi, če so biki dobri za pleme, morejo jih njihovi posestniki oziroma občine vsako leto pripeljati pred komisijo, katera se določen in poprej razglašen dan zbere v glavnem kraju vsakega sodnijskega okraja ali pa, če je potrebno tudi v drugih krajih istega okraja. (§ 7.)

O tem, je li bik dober za pleme, razsodi komisija z večino glasov. Kadar se bik spozna

za dobrega, mora komisija njega posestniku brezplačno izdati dopustni list (licenco), da ga sme rabiti za plemenitev. Ta dopustni list velja dotlej, dokler komisija morebiti ne spozna za potrebno, da se pripelje dotični bik vnovič pred njo, da razsodi o njega nadaljni sposobnosti. (§ 8.)

Stroške za komisijo plačajo živinorejci tistih občin, za katere se je komisija sešla. Kadar se snide komisija na prošnjo posameznih posestnikov bikov izven določenega časa, plačati morajo oni sami dotične stroške. (§ 10.)

Kdor spušča svojega bika na tujo živino brez predpisane preiskave in dovolitve, zapade za vsak slučaj posebej kazni od 2—10 gld. (§ 11.)

Biki se smejo spuščati k večjemu dvakrat na dan; med prvim in drugim skokom preteči mora najmanj šest ur. Prestopek tega določila se kaznuje z globo od 1—5 gld. (§ 12.)

Vsak posestnik bika mora o kravah in telicah, na katere je bil bik spuščen, spisovati poseben spuščalni zapisnik, katerega mora udom komisije pokazati, če treba. Lastnikom krav in telic pa mora dati na zahtevanje brezplačno potrdilo (spuščalni list) o zvršenem skoku. Nedostatno spisovanje spuščalnega zapisnika se kaznuje z 1—5 gld. (§ 13.)*

* Take tiskovine se dobé pri c. kr. okrajnih glavarstvih.

Mlado, nad pol leta staro živino je v hlevu in na paši, kolikor je mogoče, ločiti po spolu. (§ 14).

Telice se pred prvo izmeno zob ne smejo pripuščati k biku. Prestopek tega določila se kaznuje z 2—10 gld. (§ 15.)

Govejo živino pasti skupaj s prešiči je prepovedano pod kaznijo 1—5 gld. (§ 16.)

Nobeno tele se ne sme zaklati, dokler ni staro štiri tedne. Izjeme sme dovoliti le župan, ki izda za to dopustni list. Zoper ta predpis izvršeno klanje se kaznuje z 2—10 gld. za vsako tele. (§ 17.)

Namakanje lanu in konopelj v vodah, kjer se živina napaja, kakor sploh vsaka onesnažba vode s tvarinami, ki so živini škodljive, prepovedana je pod kaznijo 1—10 gld. (§ 18.)

Hleve za govejo živino je narejati po določilih § 33. oziroma § 72. pod 5. stavbinskega reda za vojvodino Kranjsko z dné 25. oktobra 1875. dež. zak. št. 26.

Zvrševati kazenska določila te postave pristaja županu. (§ 20.)

Najvažnejše naredbe za izvršitev nove postave o povzdigi reje goveje žlvine na Kranjskem z dné 2. maja 1891.

Županstvo mora meseca januarja vsakega leta naznaniti okrajnemu glavarstvu, koliko je v občini krav in telic in koliko za pleme sposobnih bikov. (§ 1.)

Okrajno glavarstvo določi število potrebnih bikov v občini (za vsakih sto krav enega bika, in naroči županstvom skrbeti, da jih je zadostno število. (§ 2.)

Vsi posestniki bikov morajo do konca meseca februarja zglasti svoje bike za licenciranje, Mlajši kakor jeden in pol leta ne sme biti nobeden bik, ki se pripelje pred komisijo. Bike je zglasti pri županstvu. (§ 3.)

Okrajno glavarstvo določi potem po dogovoru z deželnim odborom, kje in kedaj bode v času od 15. aprila do 15. maja komisija bike pregledavala. (§ 6.)

Komisija glasuje z večino glasov. Član komisije ne sme glasovati, če tudi sam zglasti svojega bika za licenciranje. (§ 7.)

Da je bil bik licenciran, potrdi komisija s posebnim listom. Licenciranega bika prihodnje leto ni pripeljati pred komisijo, razven kadar je posestnik bika v to pozvan. (§ 8.)

Junčevino za občinske bike določi občinski odbor, za zasebne bike pa posestnik sam. (§ 11.)

Župan mora nadzirati licencirane bike gledé njih porabe in zdravja, in naznaniti vsako nepriliko okrajnemu glavarstvu. Če občina izgubi na en ali drug način enega bika, mora to precej naznaniti okrajnemu glavarstvu ter skrbeti za družega bika. (§ 14.)

Glavarstvo mora skrbeti, da se novi hlevi primerno zidajo. (§ 16.)

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000412716

